

سنت تفکر و تعقل اسلامی در ایران سنتی پیوسته و ادامه‌دار بوده است

برخی گفته‌اند که زمانی که ابن رشد در قرطبه مدفون شد، تفکر علمی و عقلی از میان مسلمانان ناپدید شد، در حالی که مسئله علم همواره از سوی شیعیان مورد توجه بوده است و کشور ما در این زمینه کشوری است که سنت تفکر و تعقل، در آن سنتی پیوسته و ادامه‌دار بوده است.

برخی گفته‌اند که زمانی که ابن رشد در قرطبه مدفون شد، تفکر علمی و عقلی از میان مسلمانان ناپدید شد، در حالی که مسئله علم همواره از سوی شیعیان مورد توجه بوده است و کشور ما در این زمینه کشوری است که سنت تفکر و تعقل، در آن سنتی پیوسته و ادامه‌دار بوده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، همایش علمی - پژوهشی «#171: امام رضا(ع)؛ ادیان، مذاهب و فرق» امروز، یکشنبه، دوم مهرماه، با حضور سیدمحمد حسینی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، مهدی محقق، رئیس مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران - دانشگاه مک گیل، سیداحسان قاضی‌زاده هاشمی، مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران و جمعی از اساتید حوزه و دانشگاه و طلاب و دانشجویان و علاقه‌مندان به امام رضا(ع) در تالار علامه امینی دانشگاه تهران آغاز به کار کرد.

بنا بر این گزارش، مهدی محقق، رئیس مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران - دانشگاه مک گیل، به عنوان اولین سخنران علمی این همایش گفت: در مباحثه سه حالت مفروض است و در قرآن بیان شده که در این حالات یا با حکمت یا با موعظه و یا با جدال احسن باید با طرف مقابل سخن گفت. در واقع ما یا با اهل دلیل و استدلال طرف هستیم که در این صورت باید با حکمت سخن بگوییم. اگر اهل خطابه در مقابل ما هستند، باید موعظه را به کار برد و اگر با اهل جدل مواجهیم، باید جدل را به کار گرفت.

محقق افزود: اما در اینجا مقصود از جدل، آن جدلی است که کشف حقیقت را هدف خود قرار داده است، چرا که نمی‌توان با زورگویی و اهانت به جایی رسید و در این صورت حقیقت کشف نمی‌شود، بلکه مجادله نیز باید مجادله احسن باشد. نمونه مناسبی از چنین مباحثاتی را می‌توان در مباحثات امام رضا(ع) با پیروان فرق مختلف دید که از تمیزات حیات امام رضا(ع) است و تفصیل آن‌ها را می‌توان در «#171: کتاب احتجاج» طبرسی دید.

وی با اشاره به دوره امامت امام رضا(ع) عنوان کرد: در این زمان بود که مسلمانان به این امر توجه پیدا کردند که علم را از هر جایی که ممکن است فراگیرند. این شعار مسلمانان است که باید سخن را شنید و بهترین آن را انتخاب کرد و اساساً یکی از رازهای پیشرفت علم و دانش در تمدن اسلامی گشوده بودن در مقابل علم و توصیه و تشویق به فراگیری علم از هر کجا و در نزد هر کسی است.

رئیس مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران - دانشگاه مک گیل افزود: در فرهنگ اسلامی ارزش انسان‌ها به علم آنان است و افضلیت از آن علم است. به بیان دیگر همیشه عالم بر جاهل مقدم است و شریف‌ترین ولایت‌ها ولایت علم دانسته شده است. از همین روی بود که از ترجمه علوم از سایر زبان‌ها در دوران اولیه اسلامی استقبال شد.

وی کتب ترجمه شده در این دوران را بر دو دسته دانست و گفت: مترجمان اغلب مسیحی یا یهودی بودند و این مترجمان وقتی به ترجمه کتب پزشکی یا ستاره‌شناسی می‌پرداختند، مشکلی ایجاد نمی‌شد، اما جایی که به الهیات و مابعدالطبیعه وارد می‌شدند، به گونه‌ای مناسب حال مخاطبان اقدام نمی‌کردند و از این جهت ترجمه آثار فلسفی چندان توفیقی نیافت و کار به جایی رسید که فلسفه مورد تکفیر واقع شد و ریشه این امر نه کفرآمیز بودن فلسفه‌ها، بلکه نادرست بودن ترجمه‌هایی بود که از این آثار صورت گرفته بود.

محقق اضافه کرد: اما کسانی که عالم و مسلمان بودند، می‌دانستند که چگونه این علوم را برای مسلمانان عرضه کنند. برای مثال، فارابی که شخصیت علمی - اسلامی داشت، متوجه بود که در تلخیص کتاب نوامیس افلاطون چه مطالب و مباحثی را مطرح کند یا ابوریحان بیرونی در ترجمه پاتنجل از سانسکریت به این امر توجه داشته است. این امر از هوشیاری این افراد حکایت می‌کند که توانستند آثاری را عرضه کنند که ضمن مفید بودن مورد تنفر واقع نشوند.

وی در ادامه به علل و زمینه‌های اختلاف در میان گروه‌ها و فرق اسلامی اشاره کرد و گفت: اختلافات فقهی، اختلاف در اصول دین و اختلاف در امر خلافت و امامت، منشأهای شکل‌گیری گروه‌ها و فرق اسلامی بوده‌اند و چه در حوزه اختلافات فقهی و اختلاف در فروع و چه در حوزه کلام و عقاید، همواره بزرگان کوشیده‌اند که از میزان اختلافات بکاهند.

مهدی محقق با بیان این که در تشیع اختلافات در حوزه فقه از سایر فرق اسلامی بسیار کمتر است، افزود: در زمینه اصول عقاید و کلام نیز برجستگی‌های فراوانی در مباحث مطرح شده در اصول عقاید شیعه وجود دارد که در سایر گروه‌ها و نحله‌های کلامی دیده

نمی‌شود. در واقع در حالی که برخی از فرق در دام نقل‌گرایی و ظاهرگرایی افتادند و گروه‌هایی در دام جبر و یا تشبیه افتادند و عده‌ای نیز در مسئله‌جانشینی پیامبر(ص) یا امیرالمؤمنین(ع) به خطا دچار شدند، شیعه از همه این موارد برکنار ماند و همه این‌ها به واسطه این امر بود که پیشوایان این مذهب، پیروان خود را در مسیر عقل‌هدایت می‌کرده‌اند.

محقق با ذکر شواهدی از تاریخ اسلام عنوان کرد: برخی گفته‌اند که زمانی که ابن رشد در قرطبه مدفون شد، تفکر علمی و عقلی از میان مسلمانان ناپدید شد، در حالی که آنان اطلاع ندارند که این سخن در مورد کشور ما صادق نیست. مسئله علم همواره به شکلی جدی از سوی شیعیان مورد توجه بوده است و کشور ما در این زمینه کشوری است که سنت تفکر و تعقل، در آن سنتی پیوسته و ادامه‌دار بوده است.

وی گفت: این از امتیازات کشور ماست که مفسری همچون علامه طباطبایی داریم که در عین حال فیلسوف نیز هست یا ما فقیهی همچون امام راحل(ره) را داریم که فلسفه درس می‌دادند یا شخصی همچون مرحوم مطهری از برجستگان این سنت فکری است. در دورانی پیش از این نیز بزرگان زیادی از این سنت به بحث و درس اشتغال داشتند و چراغ تعقل و تفکر اسلامی در این کشور تا زمان حاضر روشن بوده و امیدواریم که این چراغ همواره روشن بماند و خاموش نشود، چرا که خداوند وعده کرده است که نور خود را باقی خواهد گذاشت، هر چند کافران را خوش نیاید.